

09.06 – 395 років тому (1624) запорозькі козаки штурмували Стамбул.

10.06 – 120 років від дня народження Леоніда Антоновича Усачова (10.06.1899, с. Червоне Олександрійського повіту Херсон. губ. – 1965, м. Дніпро), відомого українського композитора, засновника самодіяльної хорової капели «Дніпрельстан» (1928–1948 рр.).

ЛЕОНІД УСАЧОВ І ХОРОВА КАПЕЛА «ДНІПРЕЛЬСТАН»

До історії музичної культури України Леонід Антонович Усачов (1899–1965 рр.) увійшов як талановитий композитор, диригент, організатор та художній керівник відомих хорових капел у Запоріжжі та Дніпропетровську.

Уродженець с. Червоне Олександрійського повіту Херсонської губернії (нині Кіровоградська область), Л. Усачов у 1923 р. закінчив Харківський музично-драматичний інститут за вокальним, диригентсько – хоровим і композиторським фахом. Отримав блискучу школу з композиції та теорії музики у відомого педагога А. Корещенка (учень М. Римського-Корсакова), навчався співу та диригування у відомого італійського вокаліста й педагога, випускника Болонської консерваторії Ф. Бугамеллі.

Із Запорізьким краєм творчість митця була пов'язана упродовж 1928–1948 рр. Його найвищі здобутки цього періоду життя уособлюються в композиторській творчості та керівництві хоровою капелою «Дніпрельстан» – одним із найкращих хорових колективів південно-східного регіону України першої половини ХХ ст.

Хорова капела «Дніпрельстан» була заснована Л. Усачовим у листопаді 1928 р. при хоровому гуртку робітничого клубу Дніпробуду. Уже 25 січня 1929 р. хор у складі 30 виконавців дав перший концерт, який пройшов із великим успіхом. У травні

Цього ж року за ініціативи Л. Усачова була проведена олімпіада за участі колективів художньої самодіяльності з усього Запоріжжя. Апогеєм свята став виступ об'єднаного хору із 500 осіб у супроводі духового й струнного оркестру під керівництвом Л. Усачова. Директор обласного краєзнавчого музею у повоєнні роки А. Мільська у спогадах наголошує, що «саме ця, перша Запоріжжі олімпіада, дала початок масовому розвитку аматорського мистецтва в нашому краї».

Капела «Дніпрельстан» стала своєрідною творчою лабораторією композиторських пошуків Л. Усачова. Саме для капели він пише перші твори. Серед початкових композиторських спроб Л. Усачова багато хорових творів, написаних на слова членів Запорізького літературного об'єднання – А. Армера, В. Бешенцева, В. Дончака, І. Нікітіна, Л. Чернова, Г. Чупринки, Л. Яреська. Композиторські пошуки Л. Усачова 30-х рр. ХХ ст. увінчалися також створенням ліричного циклу «12 місяців» для хору, соліста та симфонічного оркестру; поеми «Електросерце» для хору та симфонічного оркестру; поеми «Ой, гоп, не пила» на слова Т. Шевченка для хору, соліста та симфонічного оркестру; хорових обробок українських та російських народних пісень; циклу романсів та хорових творів на слова Т. Шевченка.

Свою майстерність хорова капела на чолі з Л. Усачовим активно презентувала за межами Запоріжжя – давала концерти у Дніпропетровську, Севастополі, Харкові; у 1935 р. представляла Дніпропетровську область на Всесоюзній олімпіаді музичних аматорських колективів у Москві, де була нагороджена за майстерне виконання класичного репертуару та народних пісень; у 1936 р. колектив отримав I премію на Першій українській олімпіаді самодіяльного мистецтва в Києві.

Періодично концерти хорової капели «Дніпрельстан» проходили в супроводі місцевого симфонічного оркестру під керівництвом Є. Ароцкера. У 30-х рр. капелою «Дніпрельстан» за участі симфонічного оркестру були поставлені опери «Євгеній Онегін» П. Чайковського (1933 р.), «Русалка» О. Даргомижського

(1936 р.), «Запорожець за Дунаєм» С. Гулака-Артемовського (1937 р.), музична картинка «Вечорниці» П. Ніщинського (1938 р.). Виконання таких масштабних «полотен» на аматорській сцені є свідченням високої виконавської майстерності Л. Усачова та керованої ним хорової капели. За спогадами солістів капели Є. Білецької та А. Кушнерова, «вистави та концерти колективу завжди проходили при переповнених залах».

На святкуванні 10-річного ювілею капели у грудні 1938 р. були озвучені її творчі досягнення: «Понад 800 концертів, які прослухало біля 2,5 мільйонів слухачів, величезний репертуар хорових творів українських, західноєвропейських, російських, радянських композиторів, чотири опери». У хоровій капелі «Дніпрельстан» розпочинав свій творчий шлях видатний український композитор Георгій Майборода, співав у капелі і юний Платон Майборода. Досліджуючи життя й творчість Г. Майбороди, музикознавець О. Зінькевич наголошує: «Майборода активний учасник капели: співає в хорі (тенор), допомагає Усачову оркеструвати для інструментального ансамблю фрагменти опер, які своїми силами ставить капела».

Виходячи з того, що слава про робітничу капелу вийшла далеко за межі Запорізького краю, художня майстерність зростає до рівня професійного, у 1939 р. колектив реорганізовано в державну капелу, яка почала працювати у новоствореній Запорізькій обласній філармонії. Так аматорський хор переріс у професійний, став одним із провідних хорових колективів України. Професіоналізм та самовіддача керівника забезпечили високий рівень виконавської майстерності капели «Дніпрельстан», утілення оригінальних ідей та якості інтерпретації музичних творів. Маємо картину активної творчої еволюції колективу в довоєнний період.

Із початком війни майже увесь чоловічий склад капели було мобілізовано. Тих, хто залишився, евакуювали у м. Чебаркуль Челябінської області. Там до 1944 р. колектив на чолі

Л. Усачовим обслуговує військові частини, заводи, госпіталі Уральського військового округу.

У 1944 р. капела «Дніпрельстан» повертається до Запоріжжя, де з кінця 1943 р. поновила свою діяльність обласна філармонія. За спогадами Л. Усачова, «відновити хорову капелу «Дніпрельстан» у її довоєнному художньому складі й вигляді було неможливо через відсутність професійних співаків – тенорів та басів». Незважаючи на це, географія гастролей колективу розширюється, насиченість концертних виступів у регіоні в післявоєнні роки є надзвичайно високою. Згідно з архівними документами обласної філармонії, упродовж 1944–1948 рр. капелою «Дніпрельстан» виконано близько 200 творів світової й національної класики, радянських композиторів, обробок народних пісень.

У 1945 р. Л. Усачова прийнято до Спілки композиторів СРСР. Систематично Запорізькою обласною філармонією влаштовувалися авторські вечори композитора, в яких брали участь хорова капела «Дніпрельстан», симфонічний оркестр та солісти-вокалісти філармонії. Творчому спадку Л. Усачова притаманна жанрова різноманітність, в якій спостерігається тяжіння до спеціалізації – вокального та хорового жанру. Найбільш масштабні твори композитора: опера-балет «Муха-цокотуха»; «Сюїта на руські теми» та «Героїчна поема» для симфонічного оркестру; твори для хору та симфонічного оркестру – поема «Електросерце», поема «Мое Запоріжжя», «Дума про Запорізьку Січ», поема «Ой, гоп, не пила», ліричний цикл «12 місяців», ораторія «За волю народную» та ін. З одного боку, вони є уособленням загально-класичних традицій ХІХ ст., а з іншого – наділені індивідуальними стилістичними рисами, що склалися під впливом розвитку радянської культури першої половини ХХ ст.

Наприкінці 1948 р. через побутові причини Л. Усачов переїжджає до Дніпропетровська (очолив хорову капелу «Зірка» обласної філармонії, разом із О. Соловійовим засновує спілку композиторів Дніпропетровська), капела «Дніпрельстан» якийсь

час ще фігурувала у звітних документах філармонії за 1949 р., але цього ж року була розформована.

І все ж, незважаючи на те, що Л. Усачов у 50–60-х рр. жив і працює у Дніпропетровську, його творчість і надалі пов'язана з музичною культурою Запоріжжя. У 1960 р. до декади української літератури й мистецтва, що проходила в Москві, запорізькими артистами була підготовлена поема Л. Усачова «Мое Запоріжжя» на слова поета П. Ребра, згодом співпраця двох митців увінчалась створенням хорових творів «Дума про Запорізьку Січ», «Любимий Дніпрогес» та ін. Композитор тісно співпрацював із Запорізьким обласним музично-драматичним театром, створюючи музику до спектаклів.

Л. Усачов був першим професійним композитором, творчість якого розгорнулася на теренах Запорізького краю і дала поштовх подальшому розвитку музичного професіоналізму в регіоні. Нині його твори, свого часу доволі популярні, практично не виконуються. Але немає жодного сумніву в тому, що творча діяльність Л. Усачова як яскравого учасника розбудови музичної культури Запоріжжя є явищем загальноукраїнського процесу розвитку музичної культури першої половини ХХ ст.

(О. М. Антоненко)

Література:

Беженарь, О. Історія Запорізької обласної філармонії (1939–2017) / О. Беженарь, Д. Школенко ; Ольга Беженарь, Дар'я Школенко ; Запоріж. наук. т-во ім. Я. Новицького [та ін.]. — Запоріжжя, 2017. — 126 с. — (Старожитності Південної України ; вип. 33).

Антоненко, О. М. Хорова культура Запорізького краю ХХ — початку ХХІ століть в аспектах музичної регіоналістики: дисертація на здобуття наукового ступеню кандидата мистецтвознавства: спец. 26.00.01 / Олександр Миколайович Антоненко ; Нац. академія керівних кадрів культури і мистецтв. — К., 2014. — 20 с.

Усачов Леонід Антонович // Мистецтво України : біограф. довід. — К., 1997. — С. 599.

Козлова, І. Капела «Дніпрельстан»: з хорового гуртка до Державної хорової капели / Ірина Козлова // Запоріж. правда. — 2015. — 2 квіт. (№ 36–37). — С. 16.

Антоненко, О. М. Творчість Л. А. Усачова в контексті розвитку хорової культури Запорізького краю другої чверті ХХ ст. // Культура і Сучасність. — 2012. — № 1. — С. 150–155.

Шевченко, В. Сумна традиція // Земля і власність. — 2004. — 1 берез. — С. 15.

Мільська, А. Слава капели «Дніпрельстан» // Запоріж. правда. — 1969. — 10 серп. (№ 156). — С. 4.

Перший прилюдний виступ нових капел: перед концертом — виступ українських письменників // Червоне Запоріжжя. — 1929. — 25 трав.

10.06 – 100 років від дня народження Катерини Митрофанівни Суржик (Ревенок) (10.06.1919, с. Вершина Більмац. р-ну), ветерана війни і праці, почесного громадянина смт Більмак.

Закінчила Бердянське медичне училище. Працювала медсестрою в Куйбишевській (нині – Більмацькій) центральній районній лікарні. Була мобілізована на десятий день війни, у липні 1941 р. Військову службу старший сержант медичної служби Суржик проходила санінструктором роти 1339-го гірсько-стрілецького полку 318-ї стрілецької Новоросійської дивізії. Разом із однополчанами штурмувала Сапун-гору, визволяла Закарпаття, воювала на території Польщі та Чехословаччини. Катерина Митрофанівна надавала першу медичну допомогу, виносила з поля бою поранених. Сама дістала поранення, але після лікування повернулася у свою дивізію. Навесні 1944 р. під час штурму Севастополя в бою за Сапун-гору знову отримала поранення.